

KREATIVNI PRISTUPI KINEZITERAPEUTA U PRAKTIČNOM RADU S DJECOM S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Lorena Draženović¹

¹ Centar za motorički razvoj *Možeš ti to*, Zagreb

Sažetak

Kreativnost možemo promatrati na dva načina: kao zamisao, odnosno sposobnost kineziterapeuta da stvori nešto novo ili kao postignuće, odnosno ostvarenost tih zamisli. U radu s djecom s teškoćama u razvoju, kreativnost kineziterapeuta ključna je za postizanje maksimalnih rezultata kao i za ostvarivanje željenih ciljeva. Igre i poligoni moraju biti zanimljivi i zabavni kako bismo djecu potaknuli na suradnju i aktivnost. Tijekom igre kineziterapeuti imaju priliku opservirati sve što djeca znaju, sve što mogu i sve što ih veseli. Na temelju tih opservacija potrebno je prilagoditi aktivnosti trenutnim mogućnostima djece, te im na taj način omogućiti da pokažu svoj maksimum. Također, kroz igru i kreativne zabavne zadatke, djeca usvajaju znanja i vještine te razvijaju motoričke sposobnosti, socijalnu interakciju kao i sposobnosti samoregulacije te usvajaju važnost praćenja uputa i čekanja na red. Igra, kao i kreativnost u stvaranju primjerenih sadržaja za djecu s teškoćama u razvoju ima veliki terapijski učinak te igra ključnu ulogu u rehabilitacijskom procesu. Kako bismo dobili maksimum od svakog djeteta te samim time ostvarili postavljene terapijske ciljeve, programi moraju biti ne samo kreativni nego i maksimalno prilagođeni potrebama i mogućnostima svakog djeteta. Sposobnost kineziterapeuta da se prilagodi svakom djetetu pokazuje određenu dozu kreativnosti te podiže kineziterapijski rad na jednu sasvim novu razinu.

Ključne riječi: kreativnost, igra, djeca s teškoćama u razvoju, razvoj djece, motorički razvoj, socijalni razvoj, kognitivni razvoj

1. Uvod

Prema Jauk i sur. (2013), kreativnost se najčešće promatra kroz dva konceptualna okvira: kao kreativni potencijal, odnosno kao pojedinčeva sposobnost da stvori nešto novo i korisno te kao kreativno postignuće, odnosno ostvarenost tih zamisli kao upotrebljivih postignuća. Kreativni produkti mogu biti različiti, ovisno o području kojim se osoba bavi. Pa tako oni mogu biti nešto apstraktno, poput ideje ili teorije, ali i nešto konkretno, poput novih igara, poligona ili vježbi (Kunac, 2015).

U radu s djecom s teškoćama u razvoju, kreativnost igra ključnu ulogu. Igre, poligoni i zadaci moraju biti zanimljivi i zabavni kako bismo djecu potaknuli na suradnju i aktivnost. Nastavno na navedeno, sposobnost kineziterapeuta da se prilagodi svakom djetetu ponaosob ipak pokazuje određenu dozu kreativnosti čime se sam kineziterapijski program podiže na posebnu razinu.

Nedostatak motoričkih aktivnosti glavni je razlog za smanjenje uspostavljanja sinapsi između neurona u moždanom tkivu kao i za slabljenje onih već uspostavljenih (Krmptić, 2015). Stoga su kretanje i igra ključni dijelovi djetetovog razvoja koji ga pripremaju za predstojeće situacije svakodnevnog života.

Kretanje ima višestran utjecaj na razvoj djece. Ono razvija njegova fizička, motorička, kognitivna i emocionalna obilježja. Razvoj svakog djeteta zahtjevan je proces koji se treba sagledavati sa svih razvojnih aspekata. On uključuje motorički razvoj, kojem uvijek pridajemo posebnu pažnju. Uključuje i proces emocionalnog sazrijevanja tijekom kojeg moramo biti

svjesni da se dječje emocije uvelike razlikuju od odraslih te ih ni u kojem slučaju ne smijemo sputavati u izražavanju istih. Ne smijemo zanemariti niti razvoj komunikacije koja se ne odnosi samo na govor, budući da djeca koriste i verbalnu i neverbalnu (geste i mimike) komunikaciju.

Ono što svakako treba imati na umu jest činjenica da djeca danas, a posebice djeca s teškoćama u razvoju, nemaju dovoljno vremena za igru. Njihovi rasporedi ispunjeni su obavezama i terapijama s vrlo malo slobodnog vremena. Stoga se smatra, s obzirom na sve navedene dobrobiti kretanja i igre, da je upravo kretanje kroz igru i zabavne aktivnosti ključ za ispunjavanje potencijala svakog djeteta.

Naravno, budući da je riječ o djeci, igra, a posebice slobodna igra, od ključne je važnosti za zadovoljstvo i daljnji razvoj djeteta. Međutim, treba naglasiti da se pod pojmom "slobodna igra" ne misli na besciljno trčanje po dvorani. Slobodna igra ipak ima određene učinke na razvoj djece, poput usmjeravanja na vršnjake, zadržavanja pažnje na određenoj aktivnosti ili predmetu neko vrijeme, funkcionalno korištenje igraćaka ili rekvizita, povećanje funkcionalnosti pokreta, razvoj kritičnog razmišljanja i sl.

2. Važnost igre

Prema Konvenciji o dječjim pravima, igra je osnovno pravo svakog djeteta. Kroz igru dijete uči, razvija se, otkriva sebe ali i svijet. Svako dijete ima svoje prednosti i jake strane, a kroz igru one uvijek dolaze do izražaja. Stoga se igra smatra neizostavnim dijelom djetetovog razvoja.

Igru predškolskog djeteta možemo promatrati na dvije razine - spoznajna i društvena, što je prikazano i u tablici 1.

Tablica 1. Razine igre predškolskog djeteta (Starč i sur., 2004)

SPOZNAJNA RAZINA	DRUŠTVENA RAZINA
* funkcionalna igra – igra kroz koju dijete razvija svoje funkcionalne sposobnosti	* promatranje – gledanje drugih kako se igraju bez uključivanja
	* samostalna igra – igranje bez pokušaja približavanja drugoj djeci
* konstruktivna igra – igra u kojoj dijete rukuje s predmetima s ciljem izgradnje nečega	* usporedna igra – igranje jedno pokraj drugoga ali bez suradnje i priznavanja drugog djeteta
	* usporedno-svjesna igra – igranje jedno pokraj drugog uz priznavanje drugog djeteta kroz ostvarivanje očnog kontakta
* simbolička igra – igra u kojoj se djeca pretvaraju da su netko drugi	* povezujuća igra – igra u kojoj dolazi do započinjanja kontakta s drugim djetetom kroz smijanje te dijeljenje igračke
	* uzajamna igra – igra u kojoj dijete uzima i daje (lovica, skrivača i sl.)
* igra s pravilima – igra prema unaprijed poznatim pravilima i ograničenjima	* suradnička igra – igra nastala radi postizanja nekog cilja, postupci djece su usklađeni

Prema Filipović (1989:138), igra je slobodna djelatnost duha i tijela bez koristi, cilja i svrhe, za razliku od rada kao svrshodne djelatnosti. No, to ne znači da je igra isto što i puka igrarija. Igra ima vlastita pravila koja je određuju u njezinu odvijanju i time je omeđuju od svake ne - igre. Igra, nadalje, nije ni čisti privid, ona ima vlastitu zbiljnost koja zahtijeva i igračku ozbiljnost te poštivanje pravila igre.

Djeca tijekom igre imaju priliku pokazati sve što znaju, sve što mogu i sve što ih veseli. Također, kroz igru, na nesvjesnoj razini, usvajaju znanja i vještine te razvijaju motoričke sposobnosti vrijednosti navijanja i ohrabrivanja drugih, sposobnost samoregulacije te čekanje na red.

Britton (2000:56) navodi kako igre djetetu pomažu u intelektualnom razvoju jer će kroz njih naučiti mnogo novih činjenica, a one potiču i vještine rješavanja problema i pamćenja. Smatra da igre također pomažu društvenom razvoju, jer obično uključuju izmjenjivanje, suradnju s drugima kao i snalaženje u različitim situacijama.

Prema Klarin (2017:22), igra pruža djetetu mogućnost razvoja svih motoričkih sposobnosti (gruba i fina motorika, spretnost, koordinacija oko-ruka, koordinacija prstiju, pravilno držanje i tjelesno zdravlje). Klarin, M. također smatra da je sposobnost samostalne igre osnova na kojoj dijete gradi samopouzdanje, jača koncentraciju te osjeća identiteta, snalažljivosti i kreativnosti.

Nadalje, u igri dijete može biti bilo tko i bilo gdje, što često pomaže djeci da se suoče s brojnim stresorima za koje još nisu razvili obrambene mehanizme (poput odlazaka u velike šoping centre, čestih hospitalizacija, velikih gužvi i sličnih za dijete neugodnih situacija).

Također, kroz igru dijete može testirati svoje reakcije i ponašanja te ih regulirati u skladu s povratnim informacijama dobivenima od okoline. Na taj način dijete gradi sliku o sebi kao i o ljudima oko sebe, lakše shvaća i usvaja pravila i norme društva te se brže i lakše integrira u svakodnevne aktivnosti.

Stoga je igra najprimjerenije sredstvo za ostvarivanje maksimalnog potencijala svakog djeteta kao i za stvaranje navika svakodnevnog vježbanja. Odavno je dokazano da se navike stvorene u najranijem djetinjstvu većinom prenose kroz cijeli život. Ako se te navike izgrade kroz igru i djeci zabavne aktivnosti, tada one definitivno ostaju usađene za sva vremena.

3. Primjeri iz prakse

Usvajanje motoričkih znanja i razvoj sposobnosti u ranom djetinjstvu trebao bi se odvijati kroz različite grupne ali i samostalne igre. Djeca će kroz igru i različite zabavne aktivnosti puno lakše savladati biotička motorička znanja, ali i usvojiti nove vještine. Samim time, igra je jedan od najvažnijih načina poticanja razvoja djetetovih vještina.

Kroz igru i zabavne kreativne aktivnosti možemo utjecati na:

1. motoričke vještine - kroz različite tematski složene poligone prepreka (primjerice prelazak preko mosta, trčanje oko stabala u šumi, provlačenje kroz špilju, pretvaranje u životinju te kroz imitaciju životinjskog kretanja bježanje na drugi kraj dvorane od strašne vještice) možemo utjecati na razvoj i poboljšanje biotičkih motoričkih znanja (savladavanje prostora i prepreka); kroz hod po različitim nestabilnim površinama (balans jastuci i uske klupice) možemo utjecati na poboljšanje ravnoteže; kroz različite igre sakupljanja loptica možemo utjecati na usvajanje i poboljšanje vještine bacanja; kroz igre oponašanja različitih životinja potičemo razvoj koordinacije (kretanje medvjeda, zmije, čimpanze i sl.) te fleksibilnosti i skočnosti (zeko skače, žaba skače, klokan skače) (slike 1.-3.),

Slika 1. Poligoni

Slika 2. Oponašanje životinja

Slika 3. Skupljanje loptica

2. emocionalna regulacija - kroz različite grupne zadatke možemo poticati primjerene oblike ponašanja; kroz zadatke i vježbe u paru utječemo na razvoj empatije, na stvaranje i izgradnju prijateljskih odnosa među djecom te samim time na povećanje samopouzdanja djece (slika 4.),

Slika 4. Povezivanje s drugom djecom

3. kognitivne vještine - kroz uzročno posljedične igre beskompromisno radimo na poboljšanju kognitivnih vještina; kroz igre koje zahtijevaju maštu, poput tematskih poligona ili tematskih slagalica, radimo na poboljšanju kreativnosti kao i logičnog rješavanja problema (slika 5.),

Slika 5. Poticanje mašte

4. socijalne vještine - kroz igre koje su određene pravilima učimo djecu važnosti slijedenja pravila, kako u dvorani, tako i u svakodnevnom životu; kroz izmjene slijeda na poligonu učimo djecu čekati svoj red, što se pokazalo izuzetno korisnim u trenutku kada to znanje djeca generaliziraju u svoju svakodnevicu (primjerice, čekanje na red kod doktora); kroz suradnju i dijeljenje učimo djecu osnovnim socijalnim kompetencijama potrebnim za funkcioniranje u vrtiću, školi ili na igralištu (slike 6. i 7.),

Slika 6. Suradnja i dijeljenje

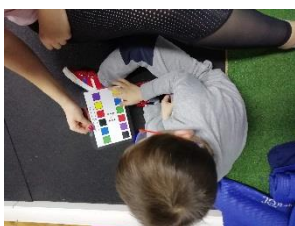
Slika 7. Čekanje na red

5. govorno jezične vještine - možemo razvijati korištenjem različitih pjesmica i brojalica te imenovanjem željenih predmeta. Brojalice poput "Glava, ramena, koljena" odlične su za, ne samo za razvoj govora, nego i za usvajanje dijelova tijela te imenovanje istih. Prema Šego (2009:145), pravilno odabranim igrama može se potaknuti djetetov jezično govorni razvoj. Pritom je uloga terapeuta iznimno važna za prepoznavanje djetetovih interesa te pravilno usmjeravanje (slika 8.),

Slika 8. Imenovanje željenog predmeta

6. samopouzdanje - možemo ga podizati kroz što samostalnije rješavanje zadataka te uspješno ostvarivanje ciljeva. Pri tome prilagodba aktivnosti igra značajnu ulogu. Kvalitetnom prilagodbom dobivamo dvije stvari - kroz prilagodbu težine aktivnosti ili zadatka radimo na dječjem napretku, dok kroz prilagodbu razine podrške tijekom izvedbe određenog zadatka omogućujemo uspješnost te samim time radimo na stvaranju osjećaja samopouzdanja i samopoštovanja (slike 9. i 10.).

Slika 9. Uparivanje boja

Slika 10. Uparivanje istih slika (lopta, pahulja i sl.)

4. Motorika, prilagodba i njihov utjecaj na cjelokupni razvoj djeteta

Stvaranjem olakšanih uvjeta, kao što su bacanje i hvatanje većih lopti, korištenje reketa većih dimenzija, korištenje igraćaka kontrastnih i upečatljivih boja i slično, možemo djetetu olakšati usvajanje novih motoričkih vještina. Prema Šalaj (2012) najvažnije je da su motoričke aktivnosti vezane uz aktivnosti i sadržaje koji potiču i djetetov socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj, na temelju čega se osigurava povećanje samopouzdanja te se unapređuju socijalne vještine djeteta. Svakako treba imati na umu da kretanje i pokret utječu na način djetetova komuniciranja s ljudima i okolinom. No ne samo to, kretanje i pokret često su osnova za daljnje usavršavanje ostalih segmenata razvoja djece.

Kako bi što bolje utjecali na cjelokupni razvoj svakog pojedinog djeteta, sve aktivnosti kao i naše metode rada, trebale bi biti maksimalno prilagođene potrebama i mogućnostima djeteta.

Pa tako kada govorimo o djeci s teškoćama u razvoju, prilagođenim i individualiziranim motoričkim aktivnostima možemo i trebali bi utjecati na poboljšanje biotičkih motoričkih znanja. Biotička motorička znanja jesu prirodni oblici kretanja koji djeci omogućuju uspješno savladavanje prostora (kontroliranje, puzanje, hodanje, trčanje), prepreka (provlačenje, naskok, saskok, preskok, penjanje, silaženje), otpora (držanje, upiranje, vučenje, nošenje, povlačenje) te manipulaciju predmetima (hvatanje, bacanje, dodavanje, vođenje, žongliranje). Biotička motorička znanja važna su osnova za daljnji motorički razvoj, budući da se na njima kasnije grade kompleksne i zahtjevnije motoričke vještine. Primjerice, ako dijete nije usvojilo naskok/saskok/preskok (biotička motorička znanja) te ako nema razvijenu koordinaciju (motorička sposobnost), tada neće moći niti usvojiti složenije motoričke vještine poput zvjezdastih skokova (jumping Jack). Kada govorimo o motoričkom razvoju i motoričkim aktivnostima djece s teškoćama u razvoju, Pitetti, Baynard i Agiovlasis (2013:52) navode kako niža razina motoričke aktivnosti tijekom ranog djetinjstva može utjecati na činjenicu da djeca s

Down sindromom prohodaju kasnije nego djeca urednog razvoja. Također, MacDonald, Esposito i Ulrich (2011:3) smatraju da se razina motoričke aktivnosti djece s autizmom smanjuje s vremenom. Zbog svega navedenog, različite motoričke aktivnosti izrazito su važne za poboljšanje biotičkih motoričkih znanja, kao i naprednih motoričkih sposobnosti i vještina. Dobro usvojena motorička znanja, sposobnosti i vještine preduvjet su za razvoj i poboljšanje kognitivnih sposobnosti, emocionalne regulacije, socijalizacije te pažnje djece s teškoćama u razvoju.

Primjerice, pred djecu postavite zadatak u kojem moraju nositi loptu u paru držeći ju na dva paralelna štapa. Da bi djeca mogla uopće izvesti navedeni zadatak, oni moraju imati savladano bočno kretanje (korak dokorak ili korak prekorak) te dobru manipulaciju predmetima (držanje i nošenje). Nastavno na navedeno, ukoliko su zadovoljeni svi prethodni preduvjeti i djeca mogu izvesti zadatak, kroz isti kod djece razvijamo i produljujemo pažnju kao i usmjeravanje na vršnjake (slika 11.).

Međutim, ne postoje univerzalna pravila kako i na čemu bi trebali raditi s kojim djetetom. Svako je dijete individua za sebe sa svim svojim slabim i jakim stranama. No, ipak postoje neke specifičnosti različitih stanja (autizam, Down sindrom, oštećenje sluha) koje je važno imati na umu tijekom osmišljavanja i provedbe igara i aktivnosti.

Slijedi nekoliko primjera individualiziranih i prilagođenih aktivnosti za djecu s Down sindromom, autizmom te oštećenjem sluha.

Pa tako prilagođenim i individualiziranim motoričkim aktivnostima kod djece s Down sindromom možemo utjecati na povećanje tonusa mišića te na razvoj i poboljšanje komunikacije. Primjerice, kroz zadatak nošenja lopte na štapovima u paru možemo utjecati na povećanje pažnje budući da dijete mora biti usmjereno na loptu kao i na drugo dijete ili terapeuta s kojim radi. Kroz navedeni zadatak također možemo utjecati na poboljšanje manipulacije predmetima (držanje štapova), na poboljšanje kontrole pokreta (mirno držanje štapova da lopta ne ispadne), na usavršavanje različitih obrazaca pokreta (korak dokorak ili korak prekorak uz istovremenu manipulaciju predmetima) te na povećanje tonusa mišića ramenog obruča (slika 11). Nadalje, kroz igru zrcaljenja, možemo utjecati na povećanje, odnosno normalizaciju mišićnog tonusa trupa, kao i na poboljšanje propriocepcije (shvaćanje gdje se tijelo i njegovi dijelovi nalaze u prostoru). Takvim igrama dovodimo dijete u situacije i položaje u kojima se inače ne nalazi te je za njihovu uspješnu izvedbu potrebna aktivacija većeg broja mišićnih skupina. Kroz igru zrcaljenja radimo i na produljenju pažnje te povećanju fokusa na terapeuta kao i na samu izvedbu zadatka (slika 12.). Sukladno navedenom, Pitetti, Baynard i Agiovlasis (2013:54) navode da motorička aktivnost, kao i vježbe snage i izdržljivosti mogu pozitivno utjecati na normalizaciju mišićnog tonusa djece s Down sindromom. I naposljetku, ali niti malo manje važno, kroz učestale razgovore, ohrabrenja, navijanja i korištenje gesti uz govor, možemo utjecati i na poboljšanje komunikacije kod djece s Down sindromom. Također kroz navedeno radimo na poboljšanju samopouzdanja koje je kod djece s teškoćama u razvoju uvijek na nižim razinama (slika 13.).

Slika 11. Biotička motorička

Slika 12. Tonus i propriocepcija

Slika 13. Komunikacija znanja

Nadalje, kada govorimo o djeci u spektru autizma, kroz prilagođene i individualizirane motoričke aktivnosti možemo utjecati na poboljšanje komunikacije, emocionalne regulacije, socijalizacije te na usvajanje važnosti čekanja na red kao i slijeđenja pravila i koraka aktivnosti. Prema Škorbo, Šimleša i Ivšac Pavliša (2016:12), kod djece s poremećajem spektra autizma u ranoj dobi potrebno je jačati jezične sposobnosti te približavati socijalne situacije primjenjujući vizualnu podršku i različite oblike potpomognute komunikacije. Konkretno govoreći, različitim zadacima i igrama u paru možemo utjecati na razvoj i poboljšanje socijalnih vještina (slika 14.). Kroz igre i aktivnosti u paru djeca uče čekati svoj red, uče se primjerenim obrascima ponašanja, uče prihvaćati izmjene slijeda (moj red – tvoj red) te se uče obazirati i na vršnjake a ne samo na roditelje i terapeute. Nadalje, djeca u spektru autizma često ne znaju odgoditi svoje trenutne potrebe i želje, stoga postavljanjem različitih poligona koji se izvode jedan po jedan utječemo na produljenje vremena čekanja na red (slika 15.). Dok čekaju svoj red na poligon, djecu je potrebno poticati da prate vršnjake koji rade, da navijaju za njih i bodre ih. Na taj način dodatno radimo na jačanju socijalnih kompetencija kao i na razvoju i poboljšanju empatije koja je većinom slabije razvijena kod djece u spektru autizma. I naposljetku, zadavanjem različitih zadataka kao što su slaganje čunjeva po bojama, naizmjenično slaganje tornja s drugom osobom, naizmjeničnim stavljanjem improviziranih kuglica na bor u vrijeme Božića i sl. možemo utjecati na usvajanje pravila kao i na poboljšanje emocionalne regulacije (slika 16. i 17.).

Slika 14. Socijalizacija

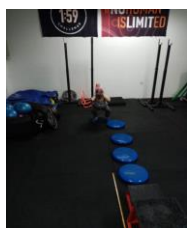
Slika 15. Čekanje na red

Slika 16. i 17. Usvajanje pravila/
emocionalna regulacija

Nadalje, kod djece s oštećenjem sluha kroz prilagođene i individualizirane motoričke aktivnosti možemo utjecati na poboljšanje ravnoteže, komunikacije te na socijalizaciju. Na primjer, hodanjem preko balans jastuka kao i po stepenicama, možemo utjecati na razvoj i poboljšanje ravnoteže (slika 18.). Jednom kada dijete postane dovoljno stabilno da bez fizičke podrške može hodati preko grede ili balans jastuka, navedene zadatke dodatno ćemo otežati kako bi se motoričke sposobnosti nastavile nadograđivati. Primjerice, uz gredu ćemo staviti 2 čunja sa svake strane i na čunjeve postaviti male loptice. Zadatak je da hodajući po gredi nogom šutnu loptice s čunjeva, bez da diraju čunj.

Također, slobodnom igrom, igrom u paru, poticanjem imenovanja željenih predmeta te stalnim ohrabivanjem možemo utjecati na poboljšanje komunikacije (slika 19.). I naravno, različitim grupnim igrama te pjevanjem pjesmica u kojima svi sudjeluju na kraju aktivnosti (npr. kad si sretan; glava, ramena; hoki poki) možemo utjecati na poboljšanje socijalizacije te proprioceptije (razvoj osjeta pozicije tijela u prostoru kao i njegovih dijela jednih u odnosu na druge (slika 20.).

Slika 18. Ravnoteža

Slika 19. Komunikacija

Slika 20. Socijalizacija

5. Zaključak

Na samom kraju možemo zaključiti kako je kreativnost zapravo složen proces o kojem postoje brojna istraživanja i teorije. Kada govorimo o kreativnosti u segmentu rada s djecom s teškoćama u razvoju, tada je i više nego poželjno da svi oni koji su uključeni u neposredan rad s navedenom populacijom razvijaju kreativnost, kako u svom radu tako i kod djece.

Svakako treba naglasiti da jednom kada djeca usvoje određena motorička znanja kao i socijalne vještine, nesumnjivo je da će ih generalizirati te preslikati u svoju svakodnevicu. Konkretno govoreći, ako smo kroz aktivnosti u dvorani naučili dijete da se prepreka može savladati na 3 načina - prolazeći ispod nje, prolazeći preko nje ili prolazeći oko nje, tada će to dijete iskoristiti ta znanja na primjeren način kako bi moglo savladati svaku prepreku na koju naiđe u svojoj svakodnevici (primjerice u šetnji s roditeljima ili na putu do škole). Također, ako smo naučili dijete da čeka svoj red na poligon tako što će mirno sjediti dok ga se ne prozove, tada će dijete ta znanja generalizirati u svoju svakodnevicu na način da će bez problema i bez pojave nepoželjnih oblika ponašanja sjediti u čekaonici s roditeljima dok ih doktor ne pozove unutra.

Nastavno na navedeno, kroz prilagodbu aktivnosti te kroz kreativno korištenje pokreta u svrhu ostvarivanja određenih ciljeva, kineziterapeuti ne samo da rade na poboljšanju razvoja djeteta nego stvaraju bolje uvijete za cijelu njegovu obitelj i okolinu. Jačanjem djetetovih kompetencija, jačamo i obiteljske kompetencije te im olakšavamo svakodnevno funkcioniranje.

Budući da se radi o djeci, naglasak se uvijek stavlja na igru i kreativnost. Jedino kroz različite igre i zabavne motoričke aktivnosti možemo efektivno utjecati na poboljšanje socijalizacije, komunikacije, emocionalne regulacije, pažnje te kognitivnih sposobnosti kao i motoričkih sposobnosti, znanja i vještina. Također, treba imati u vidu da su dobro razvijene motoričke sposobnosti, znanja i vještine često preduvjet za daljnji razvoj i napredak djeteta.

Poznavanje djeteta, njegovih sposobnosti, znanja i interesa od ključne je važnosti za bilo koje dijete, a posebice za djecu s teškoćama u razvoju. Svaki program mora se temeljiti na poznavanju djetetovog razvoja. Drugim riječima, da bi ostvarili ciljeve i pri tome imali sretno dijete, svaka aktivnost mora biti prilagođena i individualizirana. Igre i aktivnosti moraju biti usmjerene na razvoj i jačanje onih slabijih djetetovih strana, ali se moraju temeljiti na jakim stranama kako bi od djeteta dobili maksimum.

Ono što svakako treba uvijek imati na umu jest igra! Djeca se, kao i svatko od nas, moraju osjećati uspješno da bi mogli napredovati. Stoga im tijekom aktivnosti pružite puno ohrabririvanja, vikanja, smijanja, zabave i naravno igre!

"Dijete uvijek može odraslog naučiti trima stvarima: da bude veseo bez razloga, da bude nečim zabavljen i da se zna svom snagom zauzeti za ono što želi." (P. Coelho)

6. Literatura

1. Britton, L. (2000). Montessorri učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje. Zagreb: Hena com.
2. Filipović, V. (1989). Filozofijski rječnik. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
3. Jauk, E., Benedek, M., Dunst, B. i Neubauer, A. C. (2013). The relationship between intelligence and creativity: New support for the threshold hypothesis by means of empirical breakpoint detection. U: *Intelligence*, 41(4), (str. 212-241). Preuzeto sa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S016028961300024X>
4. Klarin, M. (2017). Psihologija dječje igre. Zadar: Sveučilište u Zadru.

5. Krmpotić, M. (2015). Motorički razvoj djece predškolske dobi. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet.
6. Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 156 (4), (str. 423-446).
7. Macdonald, M., Esposito, P., & Ulrich, D. (2011). The physical activity patterns of children with autism. *BMC research notes*, 4, 422. <https://doi.org/10.1186/1756-0500-4-422>.
8. Pitetti, K., Baynard, T., i Agiovlasitis, S. (2013). Children and adolescents with Down syndrome, physical fitness and physical activity. *Journal of Sport and Health Science*, 2 (1), 47-57. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2012.10.004>.
9. Starc, B. i suradnici (2004) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi : priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*, Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
10. Šalaj, S. (2012). Osnove ranog motoričkog razvoja. *Kondicijski trening*, 10 (2), 54 - 59.
11. Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno – komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjemu govornom razvoju. *Govor*, 26 (2), 119- 149.
12. Škorbo, M., Šimleša, S., Ivšac Pavliša, J. (2016). Obilježja socijalne kognicije kod osoba s poremećajem iz spektra autizma, posebnim jezičnim teškoćama i intelektualnim teškoćama. *Logopedija*, 6 (1), 6-13.